

SHARING IS CARING

Divrei Torah for Your Seder

Source Materials
Rabbi Efreim Goldberg
reg@brsweb.org

המסדר

חזון שמעון
קידוש

עריכה: שמואל זיוון

פסח

סדר מתחיל דוקא כלילה

ליל הסדר

לעולם. עץ הדעת איננו גדל. על דבר מת אי אפשר להוסיף. אבל עץ החיים - אתם יודעים מה זה חיים? חיים זה לגדול, נכון ולגדול זה להוסיף. לכן בהדלקת נרות שבת צריך להוסיף. צריך להקדים לפני הלילה.

וגם כמוצאי שבת אמתו מתקנים את עץ הדעת: לעץ הדעת לא היה ריח. ולכן, מיד אחרי שבת אני מריח בשמים - מפני שאני רוצה להיות מחובר לעץ החיים. עץ החיים נותן ריח טוב.

אם כן, בשבת, אני יכול לעשות קידוש בזמן 'תוספת שבת', כשיש עדיין אור. אבל את ה'סדר' אני לא יכול להתחיל לפני שיוצאים שלושה כוכבים, שזהו הסימן ללילה ממש. כי בתורה כתוב 'בערב תאכלו מצות' - אני צריך לאכול את המצה כשחשוך.¹¹

אתם מבינים, מבחינת קדושת יום טוב, אני יכול להוסיף: כשאני מקבל על עצמי את חג הפסח, כשאחותיני הקדושות מברכות על הגרות - זה יום טוב. אסור לי לעשות עוד מלאכה. אבל את הסדר עצמו אני יכול להתחיל רק כשזה ממש לילה.

זה כל כך עמוק, אתם יודעים: האור העצום, האור האין-סופי שמאיר בליל הסדר, בליל יציאת מצרים - זה דוקא כשבחוצי הכל חשוך.

דוקא בשלשת ימי החושך - ילכלכל בני ישראל היה אור כמושבותם.¹⁴

אתם יודעים, בשבת אני יכול לעשות קידוש לפני צאת הכוכבים. אשתי יכולה להדליק נרות שעה לפני הלילה, אני מתפלל מנחה ומעריב, ואני בא הביתה ועושה קידוש. אפילו אם יש עדיין אור. זה בסדר גמור. מדוע? מפני שבשבת יש הלכה של 'תוספת שבת'; צריך להוסיף על השבת. ואפשר להוסיף אפילו שעה.¹¹

אתם יודעים שאחד מהתיקונים לחטא עץ הדעת הוא הדלקת נרות שבת על ידי האשה.¹² והיא לא יכולה להדליק בדיוק כשהשבת נכנסת. היא צריכה להוסיף מחול על הקודש. כבר דיברנו על זה: זוהי בחינת תורה שבעל פה. זה כל הענין של האשה - להוסיף. התקונו לעץ הדעת הוא - עץ החיים. מעץ הדעת ירדה מיתה

11. שולחן ערוך אורח חיים: רס"א, ב' ה' אלהים את האדם כאשר שמקשקשת
12. ילקוט בראשית רמז ל"ב: '...היא עינתה במים ואח"כ נוטלת הלה, לפיכך
נהאשה) כבתה נרו של עולם, דכתיב נר ה' תשמור מצות חלה. היא שפכה דמו של
נשמת אדם, לפיכך תשמור מצות נר. היא אדם הראשון דכתיב שופך דם האדם
סמאה חלתי של עולם - זה אדם הראשון כאדם דמו ישפך - תשמור נדתה שיתכפר
דכתיב ואך יעלה מן הארץ וסמיד ליה ויניח לה; ועיין גם שבת לא, ב' לב, א.

13. שולחן ערוך אורח חיים: תע"ב, א' 14. שמות י', כ"ג

הגדה
לפסח
ה'תשנ"א

The Carlebach Haggadah

Seder Night
with
Reb Shlomo

Edited by
Chaim Stefansky

URIM PUBLICATIONS
New York • Jerusalem

Wine... the grape has to go through so much pain until it becomes wine. When it's wine at last, it's so beautiful. We have to go through so much until we reach where we have to be. You know, if you asked the grape about it in the middle of the process, the grape would say, "Do you know what I'm going through? Everybody steps on me. Once I was so beautiful — look what has happened to me now!" But I would tell the grape, "Wait; soon, soon...."

The Izhbitzer Rebbe says that wine is the symbol of the forces in the world which make us forget what we really are, the ones which dehumanize us. An alcoholic is capable of destroying himself, as well as his family and friends. You know what I do? I take the cup of wine in my hand and I say, "There's no power in the world that can make me forget there is only one God."

הגדה של פסח שיח הגר"י

והוא

לקט חידושים ביאורים ופירושים שהתקפו מפי השטנים
כשיצטוו תואן הגדול

סוף הכתיב יוסף דוב הלוי סאלאוויצקי ועלילתו
על הגדה, נפשות ליל הסדר

כמח נעדר עיי נכרי

יצחק אבא לוכטנשטיין

ירושלים תשנ"ה

מקודם. ועיי"ש שכתב עוד טעמים בזה.
הנה עיין ברמב"ם (פ"ח הלכות חמץ
ומצה ה"ו) שכתב דחולקים את אחת
המצות אחר ההגדה, לפני ברכת המוציא,
ולא קודם ההגדה. מבואר בדבריו דחולק
על ר"י טוב עלם הסובר דעושים יחין
קודם ההגדה. וצריך ביאור כמה נחלקו
הרמב"ם ור"י טוב עלם.

והנה איתא בכרכות (דף ל"ט) אמר
רב חייא בר אשי פת צנומה בקעה מברכין
עליה המוציא, ופליגא דרי חייא דאמר ר'
חייא צריך שתכלה ברכה עם הפת. ועיי"ש
בראשונים (רא"ש סי' י"ט) שביארו את
דברי הגמרא דמירי שיש לפניו פת שלמה
או פתחים גדולים, ורוצה להצען לפתחים
קטנים לאכלן בקעה. ובהו נחלקו

האמוראים, רב חייא בר אשי סובר דיכול
לכרך לכתחילה אפילו לאחר שבצען, ודין
ברכת המוציא הוא, כוצע ואח"כ מברך.
ואילו ר' חייא חולק וסובר דאינו מברך
אחר הבציעה ולא לפני, אלא כשעת
הבציעה. ולכאורה דברי ר' חייא צריכים
ביאור אמאי אינו יכול לבצוע קודם הברכה

כדברי רב חייא בר אשי, ומה אכפת לי
מתי בוצע, ולמה צריך לבצוע בדוקא
בשעת הברכה. והנראה מוכרח דסובר ר'
חייא דאיכא דין של בציעה בברכת
המוציא, ודין ברכת המוציא הוא לברך
על הפת ולבצוע אותה ולאכולה, וסובר
ר' חייא ודין זה צריך להתקיים בשעת
הברכה ולא לפני, כדי שתצטרף הבציעה

לחמא עניא, ולכן צריך לחצות את המצה
ומנהיגו לחצות אחת המצות לקודר הוא
בפיוט שחיבר רבינו יוסף טוב עלם לשבת
הגדול. וכביאור מנהג זה, כתב הכלבו
(הובא בכ"י סי' תע"ג) דהוא משום דאומר
הא לחמא עניא, ולחם עני הוא בפרוסה
דרוכו של עני בפרוסה, ומשום כך צריך
שתהא פרוסה לפניו בשעה שאומר הא
לחמא עניא, ולכן צריך לחצות את המצה

הגדה של פסח

סובר הרמב"ם דאין עושים יחין קודם
ההגדה כיון דדין בציעה הוא מדינא דגמרא
ואין אנו יכולים לחצות את המצה קודם
ההגדה, דאז יחסר דין בציעה.

ונראה דגם ר"י טוב עלם מודה לזה
דיש דין של בציעה בברכת המוציא,
כדמוכח מדברי הגמרא, אלא דסובר דגם
בציעה שלפני ההגדה יכולה להצטרף
לברכת המוציא. ולהכי עושים יחין כדי
שתהא פרוסה לפניו בשעה שאומרים הא
לחמא עניא.

ונראה לומר טעם אחר כמה שנהגים
לעשות יחין, דהנה איתא בפסחים (דף
קט"ו:) דצריך לומר את ההגדה על המצה,
ודדשינן לחם עוני, לחם שעונים עליו
דברים הרכה, ותו דדשינן התם דבר אחר
לחם עני דבעינן שהמצה תהא פרוסה,
דדרוכו של עני בפרוסה. ושתי דרשות אלו
אינם דרשות חלוקות, ושתייהן אמת,
וכדחוינן דאנו אומרים את ההגדה על המצה

כמבואר בתוס' (שם ק"ד ד"ה הביאו לפני
מצה) וגם מברכים על פרוסה כמבואר בכרכות
(דף מ"א) א"כ לחם זה שאומרים עליו את
ההגדה צריך להיות פרוסה דדרוכו של עני
בפרוסה, ולכן חוצים את המצה לפני
ההגדה לומר עליה את ההגדה.

יח

לברכה, דאם בוצע מקודם בציעה זו אינה
שייכת כלל לברכת המוציא דכבר בצע
לפני הברכה. ועיי"ש דרבא, דק"ל כותבי,
חולק על ר' חייא וסובר דמברך ואח"כ בוצע,
והיינו משום דסובר רבא דבעינן שלמה בשעת
הברכה ולהכי אינו יכול לבצוע בשעת הברכה
אלא רק לאחר, אבל נראה דמודה רבא לר'
חייא שיש דין של בציעה, ובציעה זו יכולה
להצטרף לברכה גם לאחר-כ"י.

אשר לפי"ז יש לומר דהרמב"ם סובר
דלהכי אין עושים יחין קודם ההגדה, דכיון
דאיכא דין של בציעה בברכת המוציא,
א"כ אם יבצע את המצה קודם ההגדה
היא ההגדה הפסק בין הבציעה לברכה,
ואין בציעה זו מצטרפת לברכה, ולכן צריך
לבצוע סמוך לברכה דאז הבציעה מצטרפת
לברכה. ואף דבשאר ימות השנה ק"ל

כרבא, וכן פסק הרמב"ם (פ"ו הלכות
ברכות ה"ב), דבוצע אחר הברכה, סובר
הרמב"ם, דהוה רק דין לכתחילה, כיון
שיכול לבצוע אז, אך כליל הסדר דאיכא
דין דלחם עני, וצריך לברך על פרוסה
בדוקא, ואינו יכול לבצוע לאחר הברכה,
או לכניע גם כשבוצע תיכף קודם הברכה

מצטרפת הבציעה לברכה, כך שמתקיים
גם דין בציעה וגם דין לחם עני. ולכן

3

מה נשתמנה הלילה הזה מכל הלילות? שִׁבְּכַל
הלילות אֲנִי אוֹכְלִין חֶמֶץ וּמַצָּה.
הלילה הזה בְּלֹו מַצָּה: שִׁבְּכַל הלילות אֲנִי אוֹכְלִין שֶׁאֵר
יְדֻקּוֹת הלילה הזה מְרוּר: שִׁבְּכַל הלילות אֵין אֲנִי מְטַבְּלִין
אֶפְּלִי פֶּעַם אַחַת. הלילה הזה שְׁתֵּי פְעָמִים: שִׁבְּכַל הלילות
אֲנִי אוֹכְלִין בֵּין יוֹשְׁבֵין וּבֵין מְסַבֵּין. הלילה הזה פְּלִנֵּי מְסַבֵּין:

What makes this night different from all other nights?

On all other nights we eat chametz or matzah, but on this night only matzah.

On all other nights we eat any kind of vegetable, but on this night we eat maror. On all nights we need not dip even once, but on this night we do so twice! On all other nights we eat sitting upright or reclining, but on this night we all recline.

The Four Questions – ארבע הקושיות

Nechama liked to refer to the four questions to demonstrate the difference between a קוּשִׁיָּה and a שְׂאֵלָה. The four questions, she pointed out, are referred to as the four questions which the questions are framed.

Each of the four questions follows the same format:

On all other nights we _____, but tonight we _____, but norm, reflecting a contrast or seeming contradiction to what we know, and would expect, based on previous knowledge or experience. It is thus a sharper question that requires a more specific answer.

According to Nechama, this format represents a קוּשִׁיָּה, as opposed to the simple שְׂאֵלָה format which would be:

Why on this night do we _____?

The שְׂאֵלָה is a simple informational question. The קוּשִׁיָּה, on the other hand, takes note of something that deviates from the

norm, reflecting a contrast or seeming contradiction to what we know, and would expect, based on previous knowledge or experience. It is thus a sharper question that requires a more specific answer. The קוּשִׁיָּה is the fundamental pedagogic instrument of both the Pesach Seder and of biblical exegesis. Nechama's insight turns what many think of as the child's part of the Seder ritual into a sophisticated paradigm for Torah learning.

Studies on the Haggadah

FROM THE TEACHINGS OF
NECHAMA LEIBOWITZ

הגדת נחמה

edited by

Yitshak Reiner and Shmuel Peerless

URIM PUBLICATIONS
New York • Jerusalem

מזמור יצחק

הגדה של פסח

מז

סיפור יציאת מצרים מחמת שעבוד הגלות הנוכחית

ואילו לא הוציא וכו' הרי אנו ובנינו משועבדים
לשון הרי קשה, שהיה לו לכתוב ואילו לא הוציא וכו' היו אנו ובנינו וכו', ואילו
לשון הרי, משמעותו "הנה", דהיינו מציאות קיימת לפנינו, שאמנם כן משועבדים
אנו עדיין.

וכך ביאורו:
בידוע שגלות מצרים היתה לדורות, שכל יהודי עובר מהלך של גלות מצרים, בפרט
לעובד ה' שיש לו כמה מיני מצרים מהסט"א בעבודת הבורא, והמשכת הגאולה

היא ע"י הזכרת יציאת מצרים בכל יום, שכן גם נסי מצרים הם לדורות.
ולפי"ז דברים אלו הם טעם לחיוב הזכרת יציאת מצרים בימינו, וזאת, שהרי אנו
עדיין שרויים ומרגישים את הגלות ולכן צריכים אנו לחזק את יציאת מצרים
כדי להמשיך את הגאולה.

עפ"י פסח חרל"ז ד"ה ואלו.

הגדה

של פסח

עם
ביאור מיוחד על פי הספר הק'

שפת אמת

מאת כבוד קדושת מוריני ורבינו קדוש ישראל
והפארטו רשכבה"ג מרן יהודא ארי' ליב
זצוקל"ה מגור יע"א

ערך ומבואר בעור ה'
ע"י

נחמן יוסף וילהלם

ירושלים, תשנ"ד

והיו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה. איתא בתוספתא דפסחים (פ"ה ה"ח) חייב אדם לעסוק בהלכות הפסח כל הלילה אפי' בינו לבין בנו וכו'. מעשה ברבן גמליאל וקנים שהיו מסובין בבית ביתוס בן זונין בלוד והיו עסוקין בהלכות הפסח כל הלילה עד קרות הגבר. וצ"ע מה שיטייה דהלכות הפסח לסיפור יציאת מצרים. ומוכרח מדברי התוספתא דלא רק בסיפור הנס דיציאת מצרים מתקיים הסיפור דיציאת מצרים. ומכרח מהלכות וע"כ הוא חייב לעסוק בהלכות הפסח כל הלילה. ובטור סימן תפ"א כתב ח"ל: ופירש ה"ד יונה טעם למנהג לפי שחייב אדם לעסוק כל הלילה בהלכות פסח וביציאת מצרים ולספור בנסים ובנפלאות שעשה הקב"ה לאבותינו וכו'. והכי איתא בתוספתא חייב אדם לעסוק בהלכות פסח וביציאת מצרים כל הלילה וזהו ששינונו מעשה בר"א ר' יהושע שהיו מספרין ביציאת מצרים כל הלילה וכו'. עכ"ל הטור.

וזהו הביאור במה שאמרו אח"כ חכם מה הוא אומר מה העדות והחוקים והמשפטים אשר צוה ה' אתכם ואף אתה אמר לו כהלכות הפסח אין מפטידין אחר הפסח אפיקומן. וצ"ע דהא איירי כאן בסיפור יציאת מצרים ומה זה שאומר ואף אתה אמר לו כהלכות הפסח דמאי שיטייה דהלכות הפסח

ק"ו

מבית לוי

עַד שֶׁבָּאוּ תַלְמִידֵיהֶם וְאָמְרוּ לָהֶם רַבּוֹתֵינוּ
הֲגִיעַ זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל שַׁחֲרִית:

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה הֲרִי אֲנִי כְּפֶן
שְׂבָעִים שָׁנָה וְלֹא זָכִיתִי שֶׁתֹּאמְרָ
יְצִיאַת מִצְרַיִם פְּלִילוּתִי עַד שֶׁדָּרְשָׁה בֶּן
זֻמְאָ, שְׁנֵאמַר (דברים טו ג) לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת

מצרים זכירת יציאת מצרים בלילות הא כאן איירי במצות סיפור הפלוגתא דראב"ע ותכמים לגבי מצות זכירת יציאת מצרים בלילות הא כאן איירי במצות סיפור יציאת מצרים שודאי נהגת בלילות ולא במצות זכירת יציאת מצרים בלילות הא כאן איירי במצות סיפור גרס אמר להם ראב"ע וכו' דהיינו דבאותו לילה שהיו מסובין בבית ברק אמר להם בן ראב"ע, ומה שעשה בן הוי מחורת ההלכות ששייכות יציאת מצרים דגם בזה מקיים מ"ע דסיפור יציאת מצרים וכו'.

(הגרי"ו. כתבי תלמידים)

י"ג מרחשון כ"ב ל"ב שכתבם ואחר לשכתו של לוי. שאם יבקש אחד מן השכטים לעקר דבר מן התורה יהא שבטו של לוי מוציא ספר תורה שלו ומגידו מתוכו. (פסיקתא דרב כהנא מיסקא לת')

הגדה שער פסח מבית לוי

מתורתם והלכותיהם

של רבותינו גאוני מאורי ישראל שושלת בריסק
בעל בית הלוי, רכנו חיים הלוי, מרן רי"ז הלוי

זכותם תגן עלינו

מתוך ספרים וכתבים ודברים שבע"פ

לקט ונערך בחסדי ה'

צ"ו

מנחם מענדיל גערליץ

מחזורה שניה מתוקנת
עיה"ק ירושלים תוב"א

טבת תשמ"ג

השיר והשבח לחי עולמים

הגדה של פסח

עם פירוש

השיר והשבח

"השיר יהיה לכם כליל התקדש החג"
(ישעי' ל')

מאת הגאון הגדול, אביר הרועים, רבא דעמיה ומדברנא דאומתיה
מרן רבי זלמן סורוצקין זצוק"ל

כהגאון הצדיק מוהר"ר בן ציון זצוק"ל
אב"ד דלוצק, זיטל וורונובה

בעהמח"ס "אונים לתורה" ה' חלקים, "מאונים למשפט" שו"ת ב' חלקים.
"הרעה והדבור" ג' חלקים ר"חוט של חסד" על מגילת אסתר

מהדורה שלישית עם הוספות

ירושלים תשמ"א

ואף אתה הקהה את שניו ואמור לו בעבור זה. התורה אמרה לנו:
רק „זהגדת לבנך“.

אמרה בעלמא, ומדוע מיעץ לנו בעל ההגדה לעשות לכן הרשע גם מעשה היינו,
להקשות את שינוי? ונראה, שבשעה שאנו מתוכחים עם רשע אודות מציאות ה'
אודות החיוב לצבור אותו (מה העבודה הזאת לכם) עלינו לזכור שהוא נוגע
בדבר, כי העובד ה' מאמין באמת, וזשכיל אמנותו מעמים על עצמו עול של
תורה ומצוות, אבל הרשע שהוא רוצה בעולם של הפקר טוב לפניו יותר לומר:
לית דין ולית דיון ח"ו. ומפני שהוא רוצה להיות בלי עול, לאכול ולשתות
כל מה שלבו חפץ, לכן הוא כופר בעיקר, ומשום כך יעץ לנו בעל ההגדה
להקשות את שינוי של הבן הרשע, וכשלא יהיו לו שינים, ולא ירחיק אחר תאות
העולם הזה, אז לא יהיה משוחד בדעתו, ואולי יתחיל להאמין בה' ובתורתו,
אחרי סדרה התאווה ממנו, ולבו חלל בקרבנו. ואף על פי שיש גם תאות אחרות
מלבד האכילה, אבל מפני שהבן הוא קטן, עיקר תאותו היא האכילה וד"ל.
ולכן קודם שאתה אומר לו „בעבור זה עשה ה' לי“, צריך להקשות מקודם
את שינוי זלכטל תאותו, ואז ישפוט מישרים...